

Bài 27. THIÊN NHIÊN CHÂU PHI (Tiếp theo)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

HS cần :

- Nắm vững đặc điểm các môi trường tự nhiên ở châu Phi.
- Nắm vững sự phân bố các môi trường tự nhiên ở châu Phi.
- Hiểu rõ mối quan hệ qua lại giữa vị trí địa lí với khí hậu, giữa khí hậu với sự phân bố các môi trường tự nhiên ở châu Phi.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

- HS thông qua việc quan sát lược đồ tự nhiên của châu Phi xác định được :

- + Vị trí địa lí của châu Phi, các đường Xích đạo, chí tuyến Bắc, chí tuyến Nam chạy qua châu Phi và mối quan hệ qua lại giữa các đặc điểm này với khí hậu châu Phi.
- + Sự phân bố lượng mưa ở châu Phi không đồng đều.
- + Sự phân bố các môi trường thiên nhiên ở châu Phi.

+ Các môi trường tự nhiên chiếm diện tích lớn ở châu Phi là môi trường hoang mạc và môi trường xavan.

– Đặc điểm môi trường xavan ở châu Phi

Môi trường xavan rất điển hình không chỉ cho châu Phi mà cả thế giới. Chiếm 40% diện tích châu Phi, môi trường xavan chịu ảnh hưởng của hai khối khí : khối khí xích đạo nóng, ẩm vào mùa mưa và khối khí chí tuyến khô vào mùa khô. Càng xa Xích đạo, mùa mưa càng ngắn và mùa khô càng kéo dài, lớp cỏ mọc càng thưa dần và cuối cùng là những cây bụi gai.

Xavan hình thành trong điều kiện có một mùa khô nóng. Thực vật thích nghi là các loài cỏ. Sau vài trận mưa đầu mùa, cỏ mọc xanh tốt và cao lút đầu người chỉ sau hai tuần. Động vật ở môi trường xavan rất phong phú : các loài ăn cỏ có linh dương, lợn rừng, voi, tê giác... đặc biệt là ngựa vằn và hươu cao cổ, các loài ăn thịt là sư tử, báo, chó rừng..., các loài vừa ở dưới nước lẫn trên cạn là cá sấu, trâu nước v.v... Ngoài ra, còn có nhiều loài chim, lớn nhất là đà điểu.

– Đặc điểm môi trường hoang mạc ở châu Phi

Xa-ha-ra là miền hoang mạc nhiệt đới điển hình ở châu Phi và trên thế giới. Chịu ảnh hưởng thường xuyên của khối khí chí tuyến lục địa khô từ châu Á di chuyển sang, trung tâm Xa-ha-ra có lượng mưa không quá 50mm/năm, nhiều nơi hàng chục năm không mưa. Ban ngày, dưới ánh nắng mặt trời, nhiệt độ lên tới 50 – 60°C. Ban đêm, nhiệt độ hạ đi rất nhanh. Nhiệt độ giữa ngày và đêm chênh nhau 30 – 40°C.

Ven hoang mạc có những bụi cỏ thưa, rễ rất dài, ăn sâu xuống dưới đất để hút ẩm hoặc những cây bụi gai. Vào sâu trong hoang mạc Xa-ha-ra chỉ có các hoang mạc đá, những cánh đồng cát mênh mông còn gọi là hoang mạc cát.

Ở các vùng ven hoang mạc có linh dương, đà điểu là những loài chân khoẻ, chạy nhanh để kiếm cỏ và nước. Trong hoang mạc còn có các loài bò sát chịu được khát như thằn lằn, rắn v.v..., lạc đà có bướu to có khả năng dự trữ nước, chịu khát lâu ngày.

III – CÁC PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC

- Bản đồ Tự nhiên châu Phi.
- Lược đồ phân bố lượng mưa châu Phi.
- Lược đồ các môi trường tự nhiên châu Phi.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC BÀI MỚI

1. Lời giới thiệu

GV có thể sử dụng lời giới thiệu trong SGK để mở bài.

2. Gợi ý tiến trình bài học

Trong bài này, GV hướng dẫn HS xác định được sự phân bố lượng mưa không đều ở châu Phi. Thông qua việc phân tích hình 27.1, HS tìm ra nguyên nhân của sự phân bố lượng mưa không đều ở châu lục này.

Sau đó, dưới sự hướng dẫn của GV, HS phân tích hình 27.2, xác định được sự phân bố các môi trường tự nhiên ở châu Phi. Đối chiếu với hình 27.2, HS rút ra mối quan hệ giữa sự phân bố lượng mưa và sự phân bố các môi trường tự nhiên ở châu Phi.

GV có thể sử dụng phương pháp thảo luận nhóm hoặc phương pháp tự nghiên cứu cá nhân trong thời gian 5 – 10 phút. GV yêu cầu HS dựa vào lược đồ 27.1, 27.2 để trả lời các câu hỏi SGK.

a) Khí hậu châu Phi

GV yêu cầu HS dựa vào hình 27.1 để trả lời các câu hỏi SGK. Quan sát hình 27.1, HS rút ra nhận xét :

Quan sát hình 27.1, HS so sánh phần đất liền giữa hai chí tuyến của châu Phi với phần đất liền từ chí tuyến Bắc đến bờ biển Địa Trung Hải và phần đất liền từ chí tuyến Nam đến bờ biển phía Nam châu Phi và rút ra nhận xét : Phần lớn lãnh thổ châu Phi nằm giữa hai chí tuyến, nên châu Phi là lục địa nóng.

Quan sát hình 27.1, HS quan sát hình dạng lãnh thổ, đường bờ biển và kích thước châu Phi, rút ra nhận xét : Bờ biển châu Phi không bị cắt xẻ nhiều. Châu Phi là một lục địa hình khối. Kích thước châu Phi rất lớn. Ảnh hưởng của biển không vào sâu trong đất liền nên châu Phi là lục địa khô.

Quan sát hình 27.1, HS quan sát vị trí đường chí tuyến Bắc, vị trí lục địa Á – Âu so với châu Phi, rút ra các nhận xét :

– Chí tuyến Bắc đi qua giữa Bắc Phi nên quanh năm Bắc Phi nằm dưới áp cao cận chí tuyến, thời tiết rất ổn định, không có mưa.

– Phía bắc của Bắc Phi là lục địa Á – Âu, một lục địa lớn nên gió mùa đông bắc từ lục địa Á – Âu thổi vào Bắc Phi khô ráo, khó gây ra mưa.

– Lãnh thổ Bắc Phi rộng lớn, lại có độ cao trên 200m nên ảnh hưởng của biển khó ăn sâu vào đất liền.

Từ đó, HS rút ra kết luận : Khí hậu châu Phi khô, hình thành hoang mạc lớn nhất thế giới (hoang mạc Xa-ha-ra).

Quan sát hình 27.1, HS có thể rút ra nhận xét về sự phân bố lượng mưa ở châu Phi :

– Lượng mưa lớn nhất trên 2000mm tập trung ở bờ biển Tây Phi quanh vịnh Ghi-nê và ven Xích đạo.

– Lượng mưa từ 1000mm đến 2000mm phân bố ở hai bên Xích đạo, từ bờ tây lục địa châu Phi đến ranh giới phía tây của vùng núi và cao nguyên Đông Phi.

– Lượng mưa từ 200mm đến 1000mm có giới hạn phía bắc là hoang mạc Xa-ha-ra, phía đông là bờ biển Ấn Độ Dương, phía nam là hoang mạc Ca-la-ha-ri. Ngoài ra, còn có ở dải ven biển Địa Trung Hải và ven biển cực Nam châu Phi.

– Lượng mưa dưới 200mm chủ yếu ở hoang mạc Xa-ha-ra và hoang mạc Ca-la-ha-ri.

Từ đó, HS có thể rút ra kết luận : Lượng mưa ở châu Phi phân bố rất không đều.

HS làm việc theo nhóm để xác định nguyên nhân phân bố lượng mưa không đều ở châu Phi là : vị trí địa lí, hình dạng lãnh thổ, đường bờ biển, sự vận động của các khối khí.

Chứng minh các dòng biển nóng, lạnh có ảnh hưởng lớn tới lượng mưa của các vùng ven biển châu Phi.

– Dòng biển lạnh Ca-na-ri chảy ven bờ biển Tây Bắc châu Phi, dòng biển lạnh Ben-ghê-la chảy ven bờ biển Tây Nam châu Phi, lượng mưa vùng ven biển dưới 200mm.

– Dòng biển nóng Ghi-nê chảy ven vịnh Ghi-nê, lượng mưa vùng ven biển trên 2000mm.

– Dòng biển nóng Xô-ma-li, dòng biển nóng Mô-dăm-bich, dòng biển nóng Mũi Kim chảy ven bờ biển Đông châu Phi, lượng mưa vùng ven biển từ 1000mm đến 2000mm.

b) Các môi trường tự nhiên ở châu Phi

Quan sát hình 27.2, HS có thể rút ra các nhận xét sau :

– Châu Phi có các môi trường tự nhiên : rừng xích đạo, xavan, hoang mạc chí tuyến và cận nhiệt đới khô (dựa vào bảng chú giải).

– Môi trường rừng xích đạo : gồm bốn địa Công-gô và một dải hẹp ở ven vịnh Ghi-nê (trên lược đồ có màu xanh lá cây đậm).

– Hai môi trường xavan nằm ở phía bắc và phía nam Xích đạo (trên lược đồ là màu xanh lá mạ).

– Hai môi trường hoang mạc chí tuyến : gồm hoang mạc Xa-ha-ra ở Bắc Phi và hoang mạc Ca-la-ha-ri ở Nam Phi (trên lược đồ là màu vàng).

– Hai môi trường cận nhiệt đới khô : gồm dãy At-lat và vùng đồng bằng ven biển Bắc Phi, vùng cực Nam châu Phi (trên lược đồ là màu cam đậm).

Kết hợp với các kiến thức đã học ở lớp 6, HS có thể rút ra các nhận xét về tính đối xứng của các kiểu môi trường giữa Bắc Phi và Nam Phi.

GV cần cung cấp cho HS thông tin về đặc điểm môi trường xavan và môi trường hoang mạc ở châu Phi.

V – GỢI Ý TRẢ LỜI MỘT SỐ CÂU HỎI KHÓ

Câu hỏi 1. *Quan sát các hình 27.1, 27.2 và kiến thức đã học, nêu mối quan hệ giữa lượng mưa và lớp phủ thực vật ở châu Phi.*

HS so sánh các hình 27.1 và 27.2 theo hướng : Tìm mối quan hệ giữa ranh giới phân bố lượng mưa và ranh giới phân bố các môi trường tự nhiên châu Phi.

– Lượng mưa dưới 200mm là môi trường hoang mạc.

– Lượng mưa từ 200 đến 1000mm là môi trường xavan.

– Lượng mưa trên 1000mm là môi trường xavan và rừng rậm nhiệt đới.

Từ đó HS có thể rút ra kết luận : Sự phân bố lượng mưa theo mùa đã tạo nên những môi trường khác biệt ở châu Phi.

Câu hỏi 2. *Xác định vị trí, ranh giới của môi trường hoang mạc và môi trường xavan nhiệt đới trên hình 27.2. Nêu đặc điểm khí hậu và thực vật của hai loại môi trường này. Giải thích tại sao hoang mạc lại chiếm diện tích lớn ở Bắc Phi ?*

HS xác định ranh giới hoang mạc Xa-ha-ra và môi trường xavan trên hình 27.2, dựa vào kiến thức đã học kết hợp với kênh hình trong bài để nêu một số nét lớn về khí hậu và thực vật ở hoang mạc và xavan.

HS có thể dựa vào những nhận xét đã có được khi so sánh hai hình 27.1 và 27.2 để rút ra kết luận : Vị trí địa lí, hình dạng bờ biển, kích thước đã dẫn đến châu Phi là một châu lục nóng và khô, đồng thời tạo ra sự phân bố lượng mưa không đều trên lãnh thổ châu Phi. Chính vì thế, châu Phi có nhiều hoang mạc và xavan.